

UOT 159,9

Cəmilə Vaqif qızı Kərimova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin nəzdində
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin müəllimi
<https://orcid.org/0000-0002-2538-9740>
[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(1\).203-207](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(1).203-207)*

MÜXTƏLİF YAŞ QRUPUNDAN OLAN UŞAQLARIN ƏTRAF ALƏMƏ UYĞUNLAŞDIRILMASININ ƏQLİ İNKİŞAFA TƏSİRİNİN ÖYRƏNİLMƏSİ ÜÇÜN İSTİFADƏ OLUNAN TEXNOLOGİYALAR

Джамиля Вагиф гызы Керимова

*преподаватель Азербайджанского Государственного Педагогического Колледжа при
Азербайджанском Государственном Педагогическом Университете*

ТЕХНОЛОГИИ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ВЛИЯНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ НА АДАПТАЦИЮ К СРЕДЕ ДЕТЕЙ РАЗНЫХ ВОЗРАСТНЫХ ГРУПП

Jamila Vaqif Karimova

*teacher of the Azerbaijan State Pedagogical
College, at the Azerbaijan State Pedagogical University*

TECHNOLOGIES USED FOR STUDYING THE IMPACT OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF ADAPTATION TO THE ENVIRONMENT OF CHILDREN OF DIFFERENT AGE GROUPS

Xülasə. Məqalədə müxtəlif yaş qrupundan olan uşaqların ətraf aləmə uyğunlaşdırılmasının əqli inkişafa təsiri və onun öyrənilməsindən bəhs olunur. Eyni zamanda bu işi həyata keçirən zaman istifadə olunan texnologiyalar da təhlilə cəlb edilir.

Müxtəlif yaş dövrləri və mərhələlər nəzərə alınaraq, ətraf aləm və onun əqli inkişafa təsiri məsələləri haqda da məqalədə məlumat verilir.

Açar sözlər: *yaş qrupu, əqli inkişaf, texnologiya, tərbiyə, təhsil*

Резюме. В статье говорится о влиянии адаптации детей разных возрастных групп к окружающей среде на психическое развитие и его изучение. При этом анализируются и технологии, используемые при выполнении данной работы.

Учитывая разные возрастные периоды и этапы, в статье также приводятся сведения об окружающей среде и ее влиянии на психическое развитие.

Ключевые слова: *возрастная группа, психическое развитие, технологии, воспитание, образование*

Summary. The article talks about the effect of adapting children of different age groups to the environment on mental development and its study. At the same time, the technologies used when performing this work are also involved in the analysis.

Taking into account different age periods and stages, the article also provides information about the environment and its influence on mental development.

Key words: *age group, mental development, technology, upbringing, education*

Bir insanın həyatında ünsiyyət qura bilmək, digər insanların hisslərini başa düşmək və ətrafımızdakı dünyanı idarə edə bilmək çox va-

cibdir. Əlverişli psixoloji iqlim uşağa problemlərini həll etməyə kömək edir, lazımsız stressi aradan qaldırır, ətrafdakı reallıq haqqında bilik-

lərin mənimsənilməsinə yaxşılaşdırır və öyrənməyə marağı artırır. Uşağa böyük, maraqlı və aktual, tez-tez qorxulu dünyanı anlamağa və ona mümkün qədər uyğunlaşmağa necə kömək etmək olar?

Uşağın uyğunlaşması üçün tək cə psixoloji iqlim, ünsiyyət və öyrənməyə maraqlı deyil, həm də fiziki sağlamlığı çox vacibdir. Çünki sağlamlıq olan yerdə uşaqlar hər bir şeyi daha rahatlıqla əldə edə biləcəklər. Sağlam bədəndə sağlam ruh olan ifadəsini yada salmaq, fikrimcə burada yerinə düşər.

Uşağın dünya ilə tanışlığı ətrafındakı şeyləri ətraflı araşdırmaqdan başlamalıdır. Bunlar evdəki sadə əşyalar, onu əhatə edən insanlar, təbiət hadisələri ola bilər. Uşağınızla bu sadə şeyləri müzakirə etmək onun üfüqlərini əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir və həmçinin uşağın söz ehtiyatını zənginləşdirir.

Uşağın ətrafındakı dünya ilə tanışlığı üç istiqamətdə baş verir: cisimlər dünyası ilə tanışlıq (məqsədləri, quruluşu, materialları və s.), işə giriş (insanların işi və hər cür köməklik ilə tanışlıq) və ətrafdakı dünya haqqında biliklər. Ətrafdakı dünya haqqında biliklər gündəlik ünsiyyət və didaktik oyunlarda həyata keçirilir.

Müxtəlif yaş qrupundan olan uşaqların ətraf aləmə uyğunlaşdırılması zamanı onların diqqətlərini paylama bacarıqlarını nümayiş etdirməyə yönəltməliyik. Məsələn, xəzan vaxtı uşaqları ekskursiyaya apararaq müəllim ağaclardan tökülən quru yarpaqları uşaqların diqqətlə izləməsinə tapşırır. Uşaqların bəziləri ayaqlarıyla quru yarpaqları basır, bəziləri tapdalanan quru yarpaqların çıxardığı səsi dinləyərkən, bəziləri isə yerə tökülməyə az ömrü qalmış ağacın üzərindəki müxtəlif rəngli yarpaqları müşahidə edirdilər. Müəllim uşaqlara bir neçə quru yarpaq toplamağı tapşırır. Ekskursiya bitdikdən sonra otağa qayıdaraq uşaqlar topladıqları quru yarpaqları müəllimlə birlikdə analiz edirlər. Daha sonra müəllim ekskursiyanın məqsədinə uyğun olaraq uşaqların diqqətlərinin məhsulu olan müşahidələrinin ətrafında suallar soruşur.

Nümunə göstərdiyim bu dərslərin nəticəsi olaraq, uşaq həm diqqətdən istifadə edir, həm müşahidə etdiklərini yada salaraq müəllimin suallarına cavab verir, həm də yeni anlayışlarla tanış olur (məsələn, xəzan, xışıtlı, quru yarpaq və sair).

Müəllim kitablardakı illüstrasiyalardan da istifadə edərək, uşaqların diqqətini cəlb edə bilər. Məsələn, fəsillər mövzusu ilə bağlı uşaqlara illüstrasiyalar göstərilir. Müəllim şəkillərdə gördükləri əşyaların adlarını deməyi, onları öz fikirləri ilə, başa düşdükleri tərzdə təsvir etməyi tapşırır.

“Hər bir uşaq ətrafdakı dünya haqqında ümumi təsəvvürə malik olmalıdır. Bu dərslər zamanı o, yeni biliklər əldə edə bilər. Müəllimin rəhbərliyi altında oğlanlar və qızlar müxtəlif obyektləri, onların xarakterik xüsusiyyətlərini və xassələrini öyrənirlər. Bundan əlavə, diqqət bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan ayrı-ayrı elementlər arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrinə yönəldilir. Dərslərdə uşaqlar çiçəklərin, ağacların, heyvanların və ətraf aləmin digər ayrılmaz hissələrinin adını və xarakterik xüsusiyyətlərini öyrənirlər. Müxtəlif yerlərə virtual səyahətlər təşkil olunur ki, bu da onların əldə etdikləri bilikləri möhkəmləndirir” (1).

Məktəbəqədər yaş dövrü bu aspektdən təhsildə xüsusilə məsuliyyətli dövrüdür, çünki bu, uşağın şəxsiyyətinin ilk formalaşma yaşdır. Bu dövrdə uşağın həmyaşıdları ilə ünsiyyətində onun şəxsiyyətinin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən kifayət qədər mürəkkəb münasibətlər yaranır. Məktəbəqədər yaşlı uşağın dünyası, bir qayda olaraq, digər uşaqlarla ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Kiçik yaşlı uşaq nə qədər böyüyürsə, onun üçün həmyaşıdları ilə əlaqə qurmaq bir o qədər vacibdir. Məktəbəqədər dövr qeyri-insani inkişafın son dərəcə vacib bir dövrüdür. Bu dövrün mövcudluğu uşağın inkişafı üçün vəzifələri və imkanları müəyyən edən cəmiyyətin və konkret fərdin sosial-tarixi və təkamül-bioloji inkişafı ilə bağlıdır. Məktəbəqədər dövr gələcək təhsildən asılı olmayaraq uşaq üçün müstəqil dəyərə malikdir.

Uşaqlığın məktəbəqədər dövrü uşaqda kollektivçilik keyfiyyətləri formalaşdırır. Belə ki, uşaq başqa insanlara qarşı humanist rəftarı öyrənir. Bu keyfiyyətlər əsasında uşaq bu dövrdə formalaşmasa, uşağın bütün şəxsiyyəti qüsurlu ola bilər və sonra bu boşluğu doldurmaq son dərəcə çətin olacaq.

Məktəbəqədər yaşda idrak fəaliyyəti artır: qavrayış, vizual təfəkkür inkişaf edir, məntiqi təfəkkürün əsasları meydana çıxır. İdraki qabiliyyətlərin böyüməsi semantik yaddaşın, könül-

lü diqqətin formalaşması ilə asanlaşdırılır. Nitqin rolu həm ünsiyyət və müxtəlif fəaliyyətlərin inkişafında uşağın ətrafdakı dünya haqqında biliklərində artır. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar şifahi göstərişlərə əsasən hərəkətlər etməyə başlayırlar, biliklər də izahatlar əsasında üstünlük təşkil edir. Lakin aydın vizual təsvirlərə əsaslandıqda bu proses baş tutur. Məktəbəqədər yaşda biliyin əsasını sensor məlumat – qavrayış və vizual təfəkkür təşkil edir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqda qavrayışın necə formalaşmasından vizual-effektiv və vizual-yaradıcı təfəkkür onun idrak qabiliyyətlərindən, nitqinin və təfəkkürün ali, məntiqi formalarının sonrakı inkişafından, fəaliyyətindən asılıdır.

Müxtəlif yaş qruplarında olan uşaqların tərbiyə prosesində onların hərtərəfli inkişafı həyata keçirilir. Belə ki, fiziki, əqli, əxlaqi, əmək və estetik inkişaf məhz bu sıraya daxildir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların təbiətlə tanışlığı onlara cisimlər, təbiətin canlı və cansız hadisələri haqqında müəyyən biliklərin verilməsini əhatə edir. Onların mənimsənilməsi prosesində uşaqların idrak qabiliyyətləri və təbiətə düzgün münasibət formalaşır. İstənilən yaş qrupundakı uşaqları təbiətlə tanış etmək üçün müəyyən proqram tapşırıqları həyata keçirilir. Onları təbiətin tarixi biliklərinin tədricən mənimsənilməsini başa düşmələrini də həyata keçirmək mühüm vəzifələrimizdən biridir.

Uşaq həyatının 2-ci və 3-cü illərində bitkilər, heyvanlar, cansız təbiət hadisələri ilə tanış olur, bəzi bitki əlamətlərini (yarpaqları, çiçəkləri), hərəkətləri və səsləri ayırd etməyi və düzgün adlandırmağı öyrənirlər. Heyvanlar ilkin vizual əlaqələrə və ümumiləşdirmələrə səbəb olur (balıq suda üzür). Həmçinin uşaqlarda analizatorlar (görmə, eşitmə və s.) inkişaf edir, müşahidə olunan obyektlərə diqqət və maraq artır, onlara xoşniyyətli münasibət formalaşır.

Artıq 4 yaşlı uşaqlarda həyatda daim rastlaşdıqları təbiət cisimləri və hadisələri haqqında təsəvvürlər formalaşır, obyekt-hissi fəaliyyət prosesində öyrənə biləcəkləri əlaqələr yaratmağa şərait yaradılır, oynayır və onları konkret təsvirlər şəklində əks etdirilir. Uşaqlara bitkilərin, heyvanların fərdi əlamətlərini müşahidə etmək və vurğulamaq, hiss standartlarından (rəng, forma, ölçü) istifadə edərək müəyyən etmək, onlara uyğun olaraq obyektləri müqayisə etmək və

qruplaşdırmaq öyrədilir. İnformasiyanın mənimsənilməsi prosesi zamanı onlar idrak fəaliyyətinin daha yüksək formalarını bilirlər: 3 yaşında uşağın vizual-obrazlı idrak səviyyəsindən artıq 4 yaşındakı uşağın səbəb-nəticə əlaqələrinin qurulmasına yaxınlaşa bilirlər. 5 yaşa qədər uşaqlar isə artıq vizual-məcəzi təfəkkürün ən yüksək formasını öyrənirlər. Uşaqlar təbiətdə baş verən nümunələri əks etdirən fikirlərin yaranmasına kömək edən ümumiləşdirilmiş bilikləri mənimsəməyi bacarırlar. Eyni zamanda onlara xassələri müəyyənləşdirmək öyrədilir, bitki və heyvanların quruluşunu, mövcudluq şəraitindən asılılığını bilmək də mühüm işlərdən biri kimi qarşıya qoyulur.

6 yaşın sonunda uşaqlar məntiqi təfəkkürün əsas formasını inkişaf etdirməlidirlər:

1) təhlil və sintez etmək;

2) bitki və heyvanların fərdi və ümumi əlamətlərini təsvir etmək;

3) ümumiləşdirmələr aparmaq (məsələn, heyvanların müxtəlif qruplarını ümumiləşdirmək bacarığı).

Məktəbəqədər yaşın sonuna çatan uşaqlar belə nəticəyə gəlirlər ki, təbiət hadisələri təbii səbəblərlə bağlıdır (məsələn, bitki və heyvanların həyatında baş verən dəyişikliklər günəşdən, işıqdan və istilikdən asılıdır). Məktəbə keçid edən uşaqlarda artıq müşahidəçilik, maraq, təbiətə sevgi və hörmət, daxilindəki gözəlliyi tapmaq bacarığı inkişaf etməlidir.

Təbiət məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsi və inkişafı üçün ən vacib vasitədir. Kiçik yaşlı uşaq onunla ünsiyyət quraraq çoxlu kəşflər edir. Uşağın gördüyü hər bir canlı onun üçün unikaldir. Uşaqların oynamağı sevdiyi təbii materiallar (qum, gil, su, qar və s.) da müxtəlifdir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ilin müxtəlif vaxtlarında təbiətlə qarşılıqlı əlaqədə olurlar. Bu o zaman uşaq üçün xüsusi məna kəsb edər ki, təbiətlə tanışlıq zamanı uşağın ətrafdakı dünya haqqında öyrəndikləri ilə yanaşı, böyüklərin şəxsiyyəti də orada rol oynasın. Heç bir didaktik material və ya oyun uşağa inkişaf təsirinin müxtəlifliyi və gücü ilə, təbiətlə müqayisə edilə bilməz. Vizual olaraq təbiətin obyektləri və hadisələri uşaqların gözü qarşısında görünür. Kiçik yaşlı uşaq birbaşa hiss orqanlarının köməyi ilə təbii obyektlərin müxtəlif xüsusiyyətlərini qavrayır – forma, ölçü, səslər, rənglər, məkan mövqeyi, hə-

rəkət və s. Belə ki, təbiət haqqında sonradan kömək edəcək ilk konkret və canlı fikirləri yaranır, əlaqələri görür və yeni anlayışları öyrənmək üçün təbiət hadisələrini anlayır. Müşahidə prosesində uşaqlar təbiət hadisələri arasında bir çox əlaqələri öyrənirlər. Bu, müəllimə uşaqlarda məntiqi təfəkkürün inkişafına şərait yaratmağa da kömək edir.

Müxtəlif yaş qrupundan olan uşaqların təbiətlə ünsiyyəti, eyni zamanda, ideoloji əhəmiyyətə malikdir. Təbiət hadisələrinin qarşılıqlı əlaqəsinin dərk edilməsi, etibarlı fikirlərin toplanması kiçik yaşlı uşaqlarda materialist dünyagörüşünün elementlərinin sonrakı formalaşması üçün əsas təşkil edir. Müxtəlif təbiət obyektləri, müəllimlərin maraqlı və faydalı fəaliyyəti uşaqlarda böyük maraq yaradır. Təbiətdə müşahidə etmək, oynamaq və işləmək prosesində uşaqlar cisimlərin və təbiət hadisələrinin xüsusiyyətlərini və keyfiyyətlərini tanıyır, onların dəyişikliklərini və inkişafını hiss etməyi öyrənirlər. Yəni maraqlarını inkişaf etdirirlər. Uşaqların əldə edilmiş bilik və bacarıqlardan praktikada istifadə etmələri tövsiyə olunur. Məsələn, uşaqlar qumu nəmləndirir, davamlı konstruksiyalar yaratmaq üçün qarın üzərinə su tökür, suyu saxlamaq üçün axarların və kanalların diblərini gillə örtürlər. Məhz bu fəaliyyət prosesində uşaqda biliklər daha da təkmilləşir və zehni qabiliyyətlərin inkişafı baş tutur.

Uşağın şəxsiyyətinin formalaşmasına müsbət təsir göstərən faktorlardan biri də **təbiətdə əməkdir**. Bitkilərə və heyvanlara qulluq edən uşaq təbiətlə maraqlanır və fiziki cəhətdən inkişaf edir. Təbiətdə əməkdə aktiv idrak və əldə edilmiş biliklərin tətbiqi prosesi gedir. Təbiətdə əmək prosesində uşağın sağlamlığı möhkəmlənir və ruhun inkişafı prosesi baş tutur. Həmçinin müəllimin bu prosesdə rolu çox böyükdür – təbiəti tanımaqla hər bir uşağın fəalliyətinin və müstəqilliyinin təmin ediləcək şərait yaratmaq bacarığı müəllimdə olmalıdır. Təbiətin uşağın şəxsiyyətinin inkişafına təsiri onun, bilavasitə obyektləri və hadisələri haqqında müəyyən biliklərin formalaşması ilə əlaqələndirilir. Təbiət haqqında bilik kiçik yaşlı uşağa keyfiyyətlər, əlamətlər və xüsusiyyətlər arasında hərəkət etməkdə kömək edir. Buna görə də uşaqların təbiətlə tanış olması zamanı müəllimin qarşısında duran vəzifələrdən danışsaq, onların

arasında, ilk növbədə, uşaqlarda əsas bilik sisteminin formalaşması olacaqdır. Təbiət haqqında biliklər sisteminə cisim və hadisələr (xassələr) və onlar arasındakı əlaqələr də daxildir. Kiçik yaşlı uşaqlarda təbiət haqqında biliklər mühüm, lakin zahiri şəkildə ifadə olunan əlamətləri, əlaqələri və münasibətləri əks etdirən təmsillər səviyyəsində formalaşır.

İlk olaraq müxtəlif yaş qrupunda olan uşaqlarda təbiətə idrak münasibətinin inkişafı informasiya sisteminin mənimsənilməsi ilə əlaqələndirilir. Maraq mümkün qədər çox öyrənmək istəyində özünü göstərir. Bu prosesdə də **ilkin vəzifə** təbiətə maraq yaratmaqdır. Əmək, bacarıq və həmin bacarıqlarının formalaşmasında biliyin rolu olduqca böyükdür. Bitki və heyvanların ehtiyaclarını, onların qayğıya ehtiyacı olan canlı orqanizmlər olduğunu bilən uşaq onu mənimsəməyə çalışacaq, onlara qarşı çalışdığı qədər mülayim, qayğıkeş davranacaq. Bitki və heyvanlara qulluq etməyin müxtəlif yolları var. Bu və ya digər halda onları düzgün seçmək vacibdir. Təbiət haqqında biliklər kiçik yaşlı uşaqları ona maraq göstərməyə təşviq edir. Təbiəti qorumaq məqsədilə edilən xeyirxah əməllər bu cür davranışların düzgünlüyünün və zəruriliyinin dərk edilməsi ilə gücləndirilir. Lakin təbiətə diqqətli münasibət təkə bilik əsasında formalaşsa bilməz. Belə ki, təbiətdəki əmək onun aktiv qayğısının təzahürüdür.

Bu prosesdə **ikinci vəzifə** isə uşaqlarda əmək bacarıqlarının formalaşdırılmasıdır. Uşaqların xüsusi bir şey yaratmaq ehtiyacını başa düşmələri uyğun şərait, bilik və güclü iş bacarıqları ilə dəstəklənən əsl təbiət sevgisinin təməli məhz bu mərhələdə aparılır. Kiçik yaşda qazanılmış əmək vərdişi və bacarıqları məhv edilmir, əksinə, onlar gələcəkdə daha mürəkkəb əmək növlərinə çevrilərək inkişaf etdirilir. Bu yaşlı uşaqların təbiətdəki əməyi real nəticələr verir: hər hansısa şəkildə uşaqları cəlb edir, bitki və heyvanlara qulluq etmək istəyi yaranır.

Üçüncü vəzifə isə kiçik yaşlı uşaqlarda təbiət sevgisini inkişaf etdirməkdir. Bu vəzifə cəmiyyətimizdə təhsilin humanitəryönlü olmasından və bütün bəşəriyyətin həyatı qayğısı olan təbiəti qorumaq zərurətindən irəli gəlir, eyni zamanda, olduqca önəmli bir məsələ halına çevrilmişdir. Təbiətə dərin hörmət xeyirxah işlərin, əməllərin təzahürünü ehtiva edir və bunun üçün

uşaqlar bitki və heyvanlara qulluq etməyi, onlara hansı şəraiti yaratmağı və necə davranacaqlarını bilməlidirlər. Bu zaman canlı təbiət onların fəaliyyəti nəticəsində düzgün böyümə və inkişaf yolundan keçmiş olar. Böyüyən uşaqlarımızda təbiətə diqqətli münasibətin formalaşması üçün canlı orqanizm haqqında biliklər, onu cansız təbiət obyektlərindən ayırd etmək bacarığı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Təbiətə ehtiram müşahidə qabiliyyətinin inkişafı ilə bağlıdır. Belə ki, uşağı təbiətə sevgi hissi ilə tərbiyə etmək üçün çalışmalıyıq ki, uşaq narahatlığa səbəb olan bu və ya hər hansısa hadisədən keçməsin, o, həqiqətən də bunu əldə etsin. Uşaqların təbiətə diqqətli münasibətinin formalaşması həm də onu estetik qavramaq, yəni təbiətin gözəlliyini görmək və yaşamaq bacarığından asılıdır. Estetik qavrayış uşaqların təbiətlə birbaşa “canlı” ünsiyyətini təmin edir. Təbiət hadisələrinin gözəlliyini müşahidə etmək estetik təəssüratların tükənməz mənbəyi olub, uşaqlara vacib estetik keyfiyyətləri göstərmək, onlara gözəlliyi hiss etməyi öyrətmək, müşahidə olunan hadisələrin gözəlliyi təcrübəsi haqqında dəyər mühakimələrini ifadə etmək bacarığıdır.

Beləliklə, müəllimin qarşısında duran yuxarıda göstərdiyim vəzifələrin hamısı bir-biri ilə sıx bağlıdır – onları bütövlükdə nəzərdən keçirmək lazımdır. Bu tapşırıqların mürəkkəbliyi və rəngarəngliyi müəllimdən uşaqlarla işin müxtəlif üsullarından (müşahidə, öyrənmə, oxuma və hekayə, təcrübələrin təşkili, danışıq və s.) istifadə etməyi bacarmağı tələb edir.

Problemin aktuallığı. Müxtəlif yaş qrupundan olan uşaqların ətraf aləmə uyğunlaşdırılmasının əqli inkişafa təsirinin öyrənilməsi üçün istifadə olunan texnologiyalar mühüm olması ilə seçilir. Çünki həmin texnologiyalardan istifadə uşaqların formalaşması və inkişafı baxımından vacibdir.

Problemin yeniliyi. Məqalədə müxtəlif yaş qrupundan olan uşaqların ətraf aləmə uyğunlaşdırılmasının əqli inkişafa təsirinin öyrənilməsi üçün istifadə olunan texnologiyalardan bəhrələnmə tədqiqatına cəlb edilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Əldə olunmuş nəticələr müxtəlif dərslərdə müəllimlərin istifadəsi üçün tövsiyə edilir. Eyni zamanda əldə edilmiş nəticələrdən dərslərin, dərslər vəsaitlərinin, elmi-metodik ədəbiyyatın və elmi-tədqiqat işlərinin hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat:

1. Cəfərova, L.K. Uşaqları ətraf aləmlə tanış etmək. / L.K. Cəfərova. – Bakı, – 2010.
2. Həsənov, A.M. Məktəbəqədər pedaqogika. / A.M. Həsənov. – Bakı: Naşir, – 2000.
3. Veretennikov Ş.A. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların təbiətlə tanış edilməsi. – M., – 1993.
4. <https://happy-sadik.ru/zanytie/znakomstvo-s-mirom>

E-mail: camila.piriyeva@gmail.com

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok.* **G.T. Eminova,**
ped.ü.fəls.dok. **N.R. İsmayılova**

Redaksiyaya daxil olub: 29.01.2024.